

Perinnän tuki ulosotossa: Case Länsi-Uudenmaan ulosottovirasto

Kainulainen, Elisa

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Hyvinkää
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

Tiivistelmä

Elisa Kainulainen

Perinnän tuki ulosotossa: Case Länsi-Uudenmaan ulosottovirasto

Vuosi 2009 Sivumäärä 35

Ulosottotoimessa on tehty 2000-luvulla monia muutoksia täytäntöönpanon tehokkuuden ja yhtenäisyyden lisäämiseksi. Tärkeimmät muutokset tavoitteen kannalta ovat olleet ulosottolain uudistaminen sekä uuden tietojärjestelmän, Uljaksen, käyttöönotto. Muutosten myötä ulosottotoimi on alkanut lähivuosina panostamaan vapautuneita voimavaroja perinnän tuen sekä vaativan perinnän kehittämiseen.

Opinnäytetyö käsittelee Länsi-Uudenmaan ulosottovirastossa toimivan perinnän tuen ryhmän, selan, toimintaa. Ryhmä selvittää monimutkaisia ja haasteellisia velallisia, erityisesti yritysyryppäitä sekä perheiden sisällä tapahtuvia järjestelyitä ja muita velallisyhteisöjä. Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata selkeästi ryhmän toimintaa ja koota tiedoista opas sekä nykyisen että tulevan ulosottohenkilöstön käyttöön. Opinnäytetyö on havainnoiva, toiminnallinen ja työelämälähtöinen.

Opinnäytetyön alussa käsitellään opinnäytetyön aiheen kannalta tarkoituksenmukaisimpia aiheita ulosottomenettelystä. Aiheet etenevät johdonmukaisessa järjestyksessä alkaen ulosoton tarkoituksesta, tehtävistä ja ulosottomenettelyn päävaiheista ulosmittattavan omaisuuden etsimiseen sekä omaisuuden ulosmittaukseen ja realisointiin. Työssä kerrotaan lisäksi keinotekoisista varallisuusjärjestelyistä sekä perinnän tuesta ulosotossa. Nämä aiheet perustelevat syitä Selan toiminnan tarkoitukseen sekä aiheen valintaa opinnäytetyöksi.

Työn toiminnallinen osa muodostaa kuvauksen selvitysyksikön, Selan, tehtävistä ja työnkuluista sekä ryhmän henkilöstöstä ja toiminnan tuloksista. Toiminnan esittelyn lisäksi työssä on havainnoillistava esimerkkitapaus velallisesta selvittelyryhmän toimeksiannon kohteena. Selvitysyksikön työmetodeista ei anneta tarkempia kuvauksia julkiseen esitykseen ulosoton ja yhteiskunnan edun vuoksi. Tästä syystä opinnäytetyön julkisessa versiossa on vain yleiskuva ryhmän toiminnasta.

Asiasanat: ulosotto, perinnän tuki, keinotekoinen varallisuusjärjestely, ulosoton välttely

Laurea University of Applied Sciences
 Laurea Hyvinkää
 Degree Programme in Business Economics
 Legal Expertise

Abstract

Elisa Kainulainen

Supported debt collection in execution: Case Western Uusimaa execution unit

Year	2009	Pages	35
------	------	-------	----

There have been made many changes in the execution institute in the 21st century for increasing effectiveness and uniformity in the enforcement. The most important changes have been renewing the law of execution and taking the new information system, Uljas, to use. Due to changes in the past few years execution institute has been investing released resources in developing supported debt collection and challenging debt collection.

The thesis is about the supported debt collection team Sela's activity in Western Uusimaa execution unit. The team investigates complicated and challenging debtors, especially corporation clusters and arrangements inside families and other debtor communities. The purpose of this thesis is to distinctly describe the action of the team and to gather a guide for the present and future personnel of the execution unit. The thesis is observative, functional and associated with working life.

The thesis begins with the most suitable subjects of execution process. The subjects advances in logical order beginning with the purpose and function of the execution following with the main points of execution process till the searching, foreclosure and realization of possessions. The thesis is also about artificial property arrangements and supported debt collection in execution. These subjects rationalize the reasons for Sela's activity and the theme of the thesis.

The functional section of the thesis constitutes the description of Sela's tasks and workflow and also of team personnel and the outcome of Sela's activity. In the end of this thesis there is a demonstrative example of a debtor as an object of commission in Sela. The working methods of Sela will not be elaborated publicly due to benefit of execution and society. Therefore the public version of the thesis only consists an overview of team activity.

Keywords: Execution, supported debt collection, artificial property arrangements, avoiding of the execution

Sisällys

1	JOHDANTO.....	6
2	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	7
	2.1 Lähtökohdat ja tausta	8
	2.2 Arviointi.....	9
3	ULOSOTTO.....	9
	3.1 Ulosottotoimi	10
	3.2 Ulosoton tehtävät	11
	3.3 Ulosottomenettelyn päävaiheet	12
4	ULOSMITATTAVAN OMAISUUDEN ETSIMINEN	13
	4.1 Paikkaan kohdistuva etsiminen	13
	4.2 Henkilöön kohdistuva etsiminen.....	14
	4.3 Tietojen hankkiminen velalliselta ja ulosottoselvitys	15
	4.4 Tietojen hankkiminen sivulliselta ja viranomaiselta.....	16
5	OMAISUUDEN ULOSMITTAUS JA REALISOINTI	17
	5.1 Ulosmittausmenettely	18
	5.2 Omaisuuden ulosmittausjärjestys	18
	5.3 Palkan ja elinkeinotulon ulosmittaus	19
	5.4 Yhteisesti omistetun omaisuuden ulosmittaus	20
	5.5 Ulosmitatun omaisuuden realisointi	21
6	KEINOTEKOISET VARALLISUUSJÄRJESTELYT	22
	6.1 Keinotekoisuuden tunnusmerkit	23
	6.1.1 Objektiiiviset tunnusmerkit	24
	6.1.2 Subjektiiiviset tunnusmerkit	24
	6.2 KKO:2004:96	25
7	PERINNÄN TUKI ULOSOTOSSA	27
	7.1 Perinnän tuki ja seuranta	28
	7.2 Perinnän tuen toimintamalleja	29
8	LÄNSI-UUDENMAAN ULOSOTTOVIRASTON SELVITYSYKSIKKÖ ELI SELA.....	29
	8.1 Sela-ryhmä	30
	8.2 Toiminnan tulos	31
9	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	31
	9.1 Kehitysehdotukset	32
	9.2 Ammatillinen kasvu	33
	LÄHTEET	34

Laki- ja lyhenneluettelo

HE	Hallituksen esitys
HO	Hovioikeus
KKO	Korkein oikeus
KO	Käräjäoikeus
RL	Rikoslaki 19.12.1889/39
UK	Ulosottoaari 15.6.2007/705

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön pääasiallisena pohjana on käytetty 1.1.2008 voimaan astunutta ulosottoa (705/2008), joka korvasi aikaisemmin sovellettavan vuodelta 1895 olevan ulosottolain. Ulosottoaari perustuu pääosin aikaisempiin ulosottolakiin tehtyihin osittaisuudistuksiin. Ulosottoaaren yksi merkittävimmistä muutoksista on täytäntöönpanon määräaikaaisuutta koskeva uudistus, jonka mukaan saatava vanhenee, kun ulosottoaerusteen määräaika kuluu loppuun. Lisäksi muutoksia tehtiin esimerkiksi muutoksenhakua koskeviin säännöksiin, turvaamistoi-
menpiteen täytäntöönpanoon sekä ulosoton organisaatioon. Ulosottolain säännös keinotekoi-
sista varallisuusjärjestelyistä vuodelta 1999, siirrettiin myös uuteen ulosottoaareen tarken-
nuksineen.

Suomi on muuttanut ennennäkemättömän nopeasti 90-luvun lamasta tähän päivään. Suuria muutoksia ovat aikaansaaneet esimerkiksi koulutustason nousu sekä internetin ja muun tietotekniikan yleistyminen ja käytön arkipäiväistyminen. Myös matkapuhelimien yleistyminen on vaikuttanut ulosoton työn muutoksiin ja kehitykseen; nykyään tieto kulkee huomattavasti helpommin ja nopeammin niin viranomaisten kuin velallistenkin välillä. Kehityksen mukana tullut SEPA (single euro payment area) eli yhtenäinen euromaksualue on muuttanut koko maksuliikenteen. SEPA:n vaiheittainen käyttöönotto aloitettiin vuoden 2008 alussa ja se tulee mullistamaan maksamisen lait, pankkipalvelut ja rahan liikkumisen rajojen yli.

Ulosottolainsäädännön muutokset ovat muuttaneet ratkaisevasti ja peruuttamattomasti ulosoton työtä. Ennen velalliselta ulosmitattiin omaisuus joka nähtiin, kuten kodinkoneet ja huonekalut. Yleisiä ulosmitattavia esineitä olivat esimerkiksi televisiot ja muu elektroniikka, ovi-
kauppioiden myymät pölynimurit ja jopa teflon-pannut. Enää normaalia kodin irtaimistoa ei ulosmitata, sillä se kuuluu erottamisedun piiriin. Erottamisedun lisäksi kodin irtaimiston ulosmittausarvo on niin pieni, että niiden ulosmittaaminen ja realisoiminen ei ole kannattavaa.

Nykyään omaisuus on paljon muutakin, kuin nähtävissä oleva irtaimisto. Tietojen ja omaisuuden etsimisen helpottamiseksi ulosotolla on nykyään mahdollisuus tehdä erilaisia rekisterikyselyitä sekä saada nopeasti ja helposti pankki- ja vakuutus tiedot. Yhteiskunnan kehittyessä myös ulosoton on pysyttävä asiakkaiden ja kehityksen mukana ja tulevaisuudessa toivottavasti myös edellä. Jotta perinnän tuki voitaisiin hoitaa tulevaisuudessa kokonaan etupainotteisesti, tulisi koko ulosottolaitoksen panostaa perinnän tuen toiminnan kehittämiseen.

Ulosotossa perinnän tukea hoitavat toimistosihteerit, joille on alettu antamaan enemmän vastuuta perintätehtävissä. Nykyään toimistosihteerit voivat esimerkiksi avustaa kihlakunnanulosottomiehiä erilaisten rekisterikyselyiden tekemisessä sekä aineiston kokoamisessa ja analysoinnissa. Tulevaisuudessa onkin syytä tarkastella perinnän tukea hoitavien toimistosih-teereiden palkkauserusteita uudelleen, sillä työn vaativuuden ja vastuullisuuden lisääntyessä tarvitaan kannustimia tehdä kyseistä työtä.

Opinnäytetyö esittelee Länsi-Uudenmaan ulosottoviraston toimintamallin perinnän tuen ja vaativan perinnän toteuttamisesta. Selvitysyksikkö, Sela on osana toteuttamassa oikeudenmu-kaisuutta ja luomassa yhteiskuntarauhaa. Kun ulosotto on uskottava, siitä hyötyvät kaikki.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyö on toiminnallinen, havainnoiva sekä työelämälähtöinen. Työn alkusaan rajasin mielestäni tärkeimmät asiat ulosottomenettelystä selvitysyksikön näkökulmasta. Otin työhön ulosottomenettelyn päävaiheet, koska se on koko ulosoton keskeisin aihe. Lisäksi kirjoitin omaisuuden etsimisestä, ulosmittauksesta ja realisoinnista. Nämä aiheet koskevat erityisen läheisesti Selan työtä, koska ryhmän tehtävänä on etsiä piiloteltua omaisuutta ja varoja, ja niiden löytyessä ne hyvin usein realisoidaan velkojien saataviin.

Lisäksi käsittelin keinotekoisia varallisuusjärjestelyitä, jotta lukija ymmärtäisi paremmin mistä Sela-ryhmän toiminnassa on kyse. Ulosottovelalliset, jotka käyttävät keinotekoisia varallisuusjärjestelyitä omaisuuden piilottelemiseen velkojilta, ovat yksi tärkeä kohderyhmä selan toiminnassa. Aiheeseen liittyen valitsin myös kappaleen perinnän tuesta yleensä ulosotossa. Opinnäytetyön keskeisin ja toiminnallinen osuus on kuvaus Länsi-Uudenmaan ulosottoviraston selvitysyksikön toiminnasta, työmetodeista sekä tuloksista. Selan toiminnan esittelyn lisäksi tein opinnäytetyöhön kuvitteellisen velallisselvityksen havainnoillistaakseni lukijalle, mitä asioita ja millä tavoin ryhmä konkreettisesti tutkii ja selvittää. Velallisselvityksen tukena käytin Selan oikeasti tekemiä velallisselvityksiä sekä kaikkea siihen liittyvää materiaalia.

Opinnäytetyön tyyppi on havainnoiva, jota suoritin harjoitteluni aikana Länsi-Uudenmaan ulosottovirastossa. Tutustuin ryhmän toimintaan osallistumalla perintäpalavereihin sekä muuhun ryhmän toimintaan. Olin mukana muun muassa lähettämässä pankki- sekä vakuutus-kyselyitä velallisista sekä käymässä läpi velallisen tilitietoja. Ryhmän mukana toimiminen antoi todella hyvän pohjan työn tekemiselle. Järjestin ryhmässä työskenteleville myös epävirallisen haastattelun, jonka tarkoituksena oli vahvistaa omia, jo valmiiksi olemassaolevia tietoja. En halunnut tuoda työhön esiin kenenkään yksittäisiä mielipiteitä, vaan tehdä selkeän ja luotettavan ja puolueettoman tietopakettin. Tästä syystä en analysoi työssä vastauksia, vaan kaikki haastattelusta saamani tieto on sisällytetty tekstiin ilman viittauksia haastateluun.

2.1 Lähtökohdat ja tausta

Opinnäytetyön aiheen valitsin suorittaessani oikeustradenomiopintoihini sisältyvän oikeudellisen harjoittelun Länsi-Uudenmaan ulosottovirastossa Espoon päätoimipaikassa. Harjoittelun aikana tutustuin selvitysyksikön toimintaan ja mielestäni ryhmän työ vaikutti todella mielenkiintoiselta. Työ on mielestäni myös todella tärkeätä, koska vaativien velallisten asiat kaipaavat nykyisin perusteellisempaa selvitystyötä kuin ennen, muun muassa tietotekniikan kehittymisen johdosta.

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen, sillä tämän päivän ”trendi” selvityksissä on erityisen vaikeat, laajalle levinneet tapaukset, joiden selvittäminen on työlästä. Toimeksiantojen haastavuuden lisääntyessä on todennäköistä, että ryhmään tarvitaan tulevaisuudessa lisää ammattitaitoista henkilökuntaa. Uuden henkilöstön kannalta opinnäytetyö on erittäin tarpeellinen, koska Selan toiminnasta ja tuloksista ei ole aikaisemmin tehty yhtenäistä ja ajantasaista esitettä. Selan toiminta on kestänyt vasta noin kaksi vuotta, eikä edes koko nykyisellä henkilöstöllä ole tarkkaa kuvaa siitä, mitä ryhmä tekee ja ilmassa on ollut hieman kyseenalaistamista sitä kohtaan, onko työ merkityksellistä. Tästä syystä opinnäytetyö on tarpeellinen myös nykyisen henkilöstön käyttöön.

Ulosottovirastojen tavoitteena on kokeilla erilaisia ratkaisuja perinnän tuen hoitamiseksi ja parhaiden käytäntöjen levittämiseksi ympäri Suomen. Opinnäytetyötä voidaan käyttää esitellessä muille piireille Länsi-Uudenmaan ulosottoviraston käytäntöä toteuttaa perinnän tukea.

Opinnäytetyön lähteinä käytin ulosottokaarta, lainvalmisteluaineistoa, hallituksen esityksiä, KKO:n ennakkotapauksia, alaan liittyvää kirjallisuutta, ulosottoviraston materiaalia sekä selaryhmän henkilöstön haastattelua. Määrällisesti työssä ei ole käytetty kovin montaa eri lähdettä, koska ulosottokirjallisuutta on suhteellisen vähän, etenkin uuden ulosottokaaren voimaantulon jälkeen tehtyjä. Perinnän tuesta ulosotossa olisin kertonut mielelläni enemmänkin, mutta aiheesta kertovaa materiaalia ei ole saatavilla.

2.2 Arviointi

Ajallisesti työn aikana ei ilmennyt suuria ongelmia. Aluksi olin suunnitellut aloittavani kirjoitusprosessin aikaisemmin, jo keväällä, mutta suunnitelmani muuttuivat ja pääsin aloittamaan vasta syksyllä. Tämä ei kuitenkaan ollut mielestäni ongelma, koska olin muutenkin jo valmistumisaikataulussa edellä. Kirjoitusprosessin aloitettuani työni eteni suunnitellussa aikataulussa eikä varsinaista loppukiirettä tullut.

3 ULOSOTTO

Ulosotto tarkoittaa laiminlyödyn velvoitteen pakkotäytäntöönpanoa julkista valtaa käyttäen ja sitä toteutetaan ulosottokaareissa säädettyssä järjestyksessä. Sen tärkein sekä tunnetuin laji on ulosmittaus eli rahamääräisen velvoitteen täytäntöönpano. Ulosottoon kuuluu myös irtaimen esineen tai kiinteistön luovutustuomion pakkotäytäntöönpano, hallinnan palauttaminen kuten häätö sekä teetto-, ja kieltotuomioiden täytäntöönpano. Ulosotto toteuttaa myös lapsen huoltoon tai tapaamisoikeuteen liittyvän päätöksen täytäntöönpanon. (Oikeusministeriö 2008)

Yksityisoikeudellisen ulosottoasian vireilletulo ja täytäntöönpano edellyttää, että hakijalla on asianmukainen ulosottoperuste. Ulosottoperusteita ovat esimerkiksi tuomioistuimen antama tuomio, osamaksukauppaa koskeva tilityspöytäkirja sekä välimiesmenettelyssä annettu välitystuomio. Julkisoikeudelliset maksut, kuten verot, voidaan ulosmitata ilman maksuvelvollisuuden vahvistamista, tällöin ulosottoon riittää toimivaltaisen viranomaisen maksuunpano. Myöskään elatusapujen perinnässä ei vaadita tuomioistuimen päätöstä, mikäli elatusmaksuista on lastenvalvojan vahvistama kirjallinen sopimus. (Oikeusministeriö 2008; UK 2:1-2)

3.1 Ulosottoimi

Tällä hetkellä ulosoton hallintoviranomaisia ovat oikeusministeriö sekä lääninhallitukset. Ulosottoimen yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluu oikeusministeriölle ja lääninhallitukset toimivat aluehallintoviranomaisena ulosoton ohjaus-, valvonta- ja muissa hallintotehtävissä oikeusministeriön tarkemmin määräämällä tavalla. Paikallisviranomaisina toimivat kihlakunnanvoudit alaisineen. (UK 1:11)

Lääninhallituksia on yhteensä kuusi, joissa jokaisessa toimii oikeushallinto-osasto. Oikeushallinto-osastojen tehtäviä ovat muun muassa ratkaista ulosottoimesta ja -viranomaisista tehdyt hallintokantelut, huolehtia ulosottohenkilöstön koulutuksesta, seurata ulosottokäytännön yhdenmukaisuutta ja huolehtia velkojien eduista sekä velallisten oikeusturvasta. Lääninhallitusten tehtävänä on myös huolehtia ulosottopiirien tuloksellisuudesta sekä valvoa ulosottoviranomaisten toimintaa. (Lääninhallitus 2009)

Vuoden 2010 alusta ulosottoimen keskushallintoviranomaisen tehtäviä alkaa hoitamaan valtakunnanvoudinvirasto. Siihen yhdistetään valtaosa oikeusministeriön ulosottoyksiköstä sekä osa lääninhallitusten oikeushallintoyksikön henkilökunnasta. Valtakunnanvoudinviraston perustamisen myötä ulosottoimen hallinto-organisaatio muuttuu kaksiportaiseksi, jatkossa se muodostuu keskushallinnosta ja sen alaisista paikallisista ulosottovirastoista. Oikeusministeriön ja lääninhallitusten aikaisemmin hoitamien tehtävien lisäksi valtakunnanvoudinviraston erityiseksi tehtäväksi tulee huolehtia palveluiden aluellisesta saatavuudesta. (Laki valtakunnanvoudinvirastosta)

Ulosottolaitokseen kuuluu yhteensä 22 ulosottopiiriä, joilla on yhteensä lähes 180 toimipistettä. Ulosottoviranomaisia ovat paikalliset ulosottomiehet eli kihlakunnanvoudit ja Ahvenanmaan maakuntavoude, kihlakunnanulosottomiehet ja Ahvenanmaalla avustavat ulosottomiehet, jotka toimivat myös haastemiehinä sekä kansliahenkilökunta. Ulosottolaitoksessa työskentelee yhteensä noin 1400 virkamiestä. (HE 46/2009)

Ulosottoon tulee vuosittain noin 2,5 miljoonaa asiaa täytäntöön pantavaksi ja velkojille tilitetään lähes 700 miljoonaa euroa. Ulosottolaitoksessa käsitellään vuosittain noin 500 000 velallisen asioita, saman verran toimitetaan myös ulosmittauksia. Vuonna 2008 koko maassa toimeenpantiin häättöjä noin 1500. Vapausrangaistuksia, joihin sisältyy vankilaan passitetut sakon muunnon kautta ja muista syistä sekä yhdyskuntapalveluun hyväksytyt, toimeenpantiin vuonna 2008 koko maassa noin 7500 kertaa. (HE 46/2009; Tilastot kertyvät...Tilastot kertovat, tilastoja vuodelta 2008)

3.2 Ulosoton tehtävät

”Ulosoton tehtävänä on antaa oikeussuojaa ulosoton hakijan ulosottoperusteessa todetulle oikeudelle” (Leppänen, Linna 2003, 16.) Ulosoton avulla velkoja voi ”tehostaa” maksamatta jätetyn saatavan perintää. Usein velkoja käyttää ensin yksityistä perintää eli lähettää itse maksuvaatimukset velalliselle tai toimeksiantaa velan perimisen esimerkiksi perintätoimistolle. Kun yksityinen perintä ei tuota toivotunlaista tulosta, nostaa velkoja velkomuskanteen velallista vastaan ja saa oikeuden päätöksen, esimerkiksi yksipuolisen tuomion, hän voi siirtää velan perinnän viranomaisteitse tapahtuvaan perintään ulosottoon. (Leppänen, Linna 2003, 15-16)

Ulosoton tehtävänä on siis myös ylläpitää yleistä maksumoraalia, kunnioitusta tuomioistuinten ratkaisuja kohtaan sekä muiden velvoitteiden noudattamista. Kun velan maksulle ja määrälle haetaan käräjäoikeudelta tuomio, tulee velalliselle maksuhäiriömerkintä luottotietorekisteriin asian laadusta riippuen 2-4 vuodeksi. Maksuhäiriömerkintä vaikeuttaa elämää huomattavasti, esimerkiksi luoton ja vuokra-asunnon saanti vaikeutuu, puhelinliittymä- ja vakuutus sopimuksissa vaaditaan vakuutta tai ennakkomaksuja eikä enää voi tehdä osamaksusopimuksia. (Leppänen, Linna 2003, 16; Suomen Kuluttajaliitto 2009)

Ulosoton ja sitä hoitavan ulosottomiehen tehtävä on edistää vastaajan omatoimisuutta sekä sovinnollisuutta asianosaisten välillä. Käytännössä sovinnollisuuden edistäminen merkitsee ratkaisun löytymistä siihen, miten tuomiossa asetettu velvoite pyritään täyttämään. (Leppänen, Linna 2003, 17)

Lisäksi ulosoton tehtävänä on rehabilitaatio eli pyrkiä saattamaan velallisen taloudellinen toimintakyky ennalleen. Tämän vuoksi uusiin ulosoton säännöksiin on otettu ”lievempiä” perintäkeinoja, joilla pyritään takaamaan velallisen toimeentulo perinnän aikana. Näitä keinoja ovat esimerkiksi maksuaika, -suunnitelma ja -sopimus. Rehabilitaatioon kuuluu myös velallisen erottamisetu, jonka mukaan velallisella on oikeus säilyttää tietty omaisuus itsellään. Erottamisetu kuuluu vain luonnolliselle henkilölle ja siihen muuluu muun muassa tavanomainen koti-irtaimisto sekä tarpeelliset työ-, koulu- ja opiskeluvälineet (Linna 2008, 18, 113).

3.3 Ulosottomenettelyn päävaiheet

Ulosottoasia tulee vireille, kun hakija toimittaa kirjallisen ulosottohakemuksen tarvittavine liitteineen ulosottovirastoon. Yksityisoikeudellisissa asioissa liitteeksi tarvitaan tuomioistuinten antama tuomio tai päätös, jossa täytäntöön pantava velvollisuus on määrätty. Jos velka on velkakirjasaatava, on velkakirja liitettävä alkuperäisenä hakemukseen. (Oikeuslaitos 2009)

Kun asia on kirjattu ulosoton tietojärjestelmään, annetaan velalliselle vireilletuloilmoitus ja maksukehotus. Jos velallinen maksaa velkansa pois maksukehotuksella, asia tilitetään, eikä muita ulosottotoimenpiteitä tarvita. Ulosottomies voi myös antaa velalliselle maksuaikaa velan maksuun tietyin edellytyksin, esimerkiksi velallisen sairastumisen tai väliaikaisen työttömyyden vuoksi. Maksuaikana maksettu velka ei pelasta velallista ulosottorekisterin merkinnöiltä. (Linna 2008, 42-43, 103)

Jollei velkaa saada perityksi kehotuksella tai maksuajan kuluessa, ulosottomies toimittaa ulosmittauksen, jonka kohteena voi olla palkka, veronpalautus, eläke tai muu toistuvaistulo tai velallisen käteis- ja tilivarat. Jos velallisella on arvokasta omaisuutta, kuten ajoneuvo tai kiinteistö, voidaan se ulosmitata ja myydä huutokaupalla tai vapaalla myynnillä. Myynnistä kertyneillä varoilla maksetaan velkojien saatavia. Mikäli velalliselta ei löydy ulosmitattavaa omaisuutta tai varoja tai jos varoja ei ole tarpeeksi koko velan kuittaamiseen, tehdään lopputilitys ja hakijalle annetaan varattomuusestetodistus. Asia lähtee ulosotosta esteellä pois ja velalliselle tulee merkintä luottotietorekisteriin. (Linna 2008, 42-43)

Mikäli saatavaa ei saada perityksi, asia voidaan merkitä passiivirekisteriin. Tällöin asian vireillääolo ei jatku eikä ulosottomiehellä ole velvollisuutta etsiä ulosmitattavaa omaisuutta. Ulosmittaus on kuitenkin suoritettava, mikäli ulosmitattavaa omaisuutta löytyy. (UK 3:103 §) Passiivirekisteröinnin aikana velalliselle voi esimerkiksi tulla veronpalautusta, joka ulosmitataan velkojien saataviin. Passiivirekisteröinti kestää kaksi vuotta estetodistuksen antamisesta. (UK 3:102 §) (Kukkonen 2007, 55) Velkoja voi halutessaan rajoittaa ulosottotoimia hakemalla suppeaa ulosottoa. Suppea ulosotto tarkoittaa sitä, että ulosottomies tekee ainoastaan rekisteritarkastukset ja ulosmittaa vain omaisuuden, jota ei tarvitse muuttaa rahaksi. (UK 3:105 §)

4 ULOSMITATTAVAN OMAISUUDEN ETSIMINEN

Valtaosa, noin kaksi kolmasosaa, ulosoton tuloksesta kertyy vapaaehtoisista suorituksista eikä näissä tapauksissa siis tarvita ulosmittausta. Tästä huolimatta ulosoton yleinen tuloksellisuus ja uskottavuus ovat riippuvaisia omaisuuden etsimistoimien tehokkuudesta, sillä ne vaikuttavat myös ennaltaehkäisevästi maksuhaluttomuuteen sekä lisäävät vapaaehtoisen maksun halukkuutta. (Leppänen, Linna 2003, 430)

Ulosmitattavan omaisuuden etsimistoimista säädetään UK 3.luvussa. Ulosottomiehellä on toimivalta etsiä velalliselle kuuluvaa omaisuutta, selvitysaineistoa sekä velallista itseään. Etsiminen voi kohdistua paikkaan tai henkilöön. Käytännössä näitä sovelletaan esimerkiksi velalliseen, jonka yhteystietoja ei tunneta sekä konkreettiseen omaisuuden etsimiseen ja ulosottoasiassa välttämättömien tietojen hankkimiseen. Keskeisin etsimismuoto nykyisin on tietojen hankkiminen, sillä omaisuuden olomuodot ja säilytystavat ovat muuttuneet huomattavasti ajoista, jolloin velallisen pääasiallinen omaisuus löytyi yleensä hänen asunnostaan tai pihapiiristään. (Leppänen, Linna 2003, 431)

Omaisuuden etsimisen yleisen säännön mukaan ulosottomiehen tulee olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa etsiä velalliselle kuuluvaa omaisuutta suorituksen saamiseksi hakijalle. Etsimistoimien tulee olla tarpeellisia hakijan saatavien kattamiseksi ja etsiminen tulee lopettaa, kun omaisuutta on löytynyt riittävästi (UK 3:48 §). Etsimistoimissa sovelletaan suhteellisuus- ja tarkoitussidonnaisuuden periaatteita. (Leppänen, Linna 2003, 433-434)

4.1 Paikkaan kohdistuva etsiminen

Ulosottomies saa ulosmittauksen toimittamiseksi suorittaa etsintöjä velalliselle kuuluvassa tai hänen käytössään olevassa rakennuksessa, säilytyspaikassa, kulkuneuvossa tai muussa sisä- tai ulkotilassa tietyin edellytyksin. Yleisellä paikalla tai paikalla, joka ei varsinaisesti ole julkinen paikka, mutta ei kuulu kenenkään koti- tai julkisrauhan piiriin, ulosottomies voi etsiä velalliselle kuuluvaa omaisuutta rajoituksetta (UK 3:49 §). Etsintöjä voidaan suorittaa esimerkiksi kadulla tai pysäköintialueella, toimitiloissa tai varastossa tai velallisen työpaikalla. Ulosmitattavan omaisuuden lisäksi ulosottomies voi etsiä erilaisia selvitysaineistoja (UK 3:51 §), esimerkiksi velalliselle kuuluvia tiliotteita, yhtiökokouspöytäkirjoja, sopimusasiakirjoja, kirjanpidon asiakirjoja sekä erilaisia tallenteita. (Leppänen, Linna 2003, 436-437, 441-442)

Velallisen omaisuutta tulee pääsääntöisesti etsiä ensin muualta kuin asunnosta. Etsimistöimia saadaan kuitenkin suorittaa asunnossa ilman velallisen suostumusta, mikäli on perusteltua aihetta olettaa, että sieltä löytyy ulosmittauskelpoista omaisuutta eikä ulosottomies ole löytänyt riittävästi muuta omaisuutta, joka kuuluu riidattomasti velalliselle. Asuntoon kohdistuva etsiminen saadaan kohdentaa myös sivulliseen, mikäli on erittäin perusteltua aihetta olettaa, että hänen asunnossaan on velalliselle kuuluvaa omaisuutta. Muissa sivulliselle kuuluvissa tai hänen käytössään olevissa tiloissa etsimisen edellytykset ovat, kuten velallisella, lievemmat. (Leppänen, Linna 2003, 438-441)

4.2 Henkilöön kohdistuva etsiminen

Velalliseen kohdistuvaa etsintää saadaan käyttää vain vähäistä arvokkaamman omaisuuden etsimiseen. Ensisijainen tapa omaisuuden haltuunottoon on kehottaa velallista luovuttamaan yllään tai vaatteissaan oleva omaisuus. Jos kehotusta ei noudateta, ulosottomies saa ottaa omaisuuden haltuunsa, jos hänellä on tieto tai perusteltu aihe olettaa, että velallisella on kyseessä olevaa vähäistä arvokkaampaa omaisuutta (UK 3:50 §). Varmuuden vuoksi tehty etsiminen ei kuulu ulosottomiehen toimivaltaan, hänellä on oltava melko konkreettinen käsitys siitä, että velallisella on esimerkiksi lompakko taskussaan. Lisäksi edellytyksinä on, että haltuunotto ei puutu loukkaavalla tavalla velallisen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen eikä ulosottomiehen tiedossa ole riittävästi velalliselle riidattomasti kuuluvaa omaisuutta.

Jos ulosottomiestä pyritään estämään omaisuuden löytyminen, on hänellä oikeus saada virka-apua poliisilta. Ulosottomies voi myös velvoittaa velallisen luovuttamaan omaisuuden sakon uhalla. Velallisen yllä tai vaatteissa olevat henkilökohtaiset esineet, jotka ovat kohtuullisen tarpeen mukaisia sekä esineet, joilla on erityisen suuri tunnearvo, kuuluvat erottamisetuun, eikä näitä voida velalliselta ottaa. (Leppänen, Linna 2003, 443-445)

Sivulliseen henkilöön kohdistuva etsiminen edellyttää, että ulosottomies tietää hänellä olevan yllään tai vaatteissaan velalliselle kuuluvaa omaisuutta. Sivullisen on siis joko pitänyt myöntää velalliselle kuuluvan omaisuuden olevan esimerkiksi taskussaan tai ulosottomiehen on pitänyt nähdä sivullisen laittavan omaisuuden taskuunsa. (Leppänen, Linna 2003, 445-446)

4.3 Tietojen hankkiminen velalliselta ja ulosotto selvitys

Tietojenantovelvollinen voidaan velvoittaa ulosotto selvitykseen sakon uhalla (UK 3:59 §). Luonnollisista henkilöistä tietojenantovelvollisia ovat velallinen itse ja hänen mahdollinen edustajansa tai edunvalvojansa sekä se, joka tosiasiallisesti johtaa tai on johtanut velallisen elinkeinotoimintaa tai on hoitanut velallisen omaisuutta. Kuolinpesän tietojenantovelvollinen on pesänhaltija tai jokainen pesän osakas, mikäli pesä on osakkaiden yhteishallinnossa (UK 3:53 §). Myös muut viranomaiset ovat tietojenantovelvollisia. Yhteisön puolesta tietojenantovelvollisia ovat toimitusjohtaja, hallituksen jäsen sekä henkilö, jolla on oikeus kirjoittaa säätiön tai yhteisön toiminimi, joka ovat henkilökohtaisessa vastuussa yhteisön velvoitteista ja joka olosuhteista päätellen tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön toimintaa tai hoitaa sen hallintoa tai omaisuutta (UK 3:54 §). (Leppänen, Linna 2003, 446, 451-452)

Tietoa voidaan hankkia vapaamuotoisesti ja erityisessä ulosotto selvityksessä, joka tehdään pääsääntöisesti vain velalliselle itselleen (UK 3:56 §). Vapaamuotoisessa tietojen hankkimisessa sovelletaan yleistä asianmukaisuutta, esimerkiksi tietojen kysymistä kiusallisissa tilanteissa tulisi välttää. Ulosotto selvitys tulee toimittaa, mikäli velkojan saatava ei kerry kokonaan esimerkiksi maksukehoituksella eikä velallisen taloudellisesta tilanteesta ole luotettavaa tietoa (UK 3:57 §). (Leppänen, Linna 2003, 446-447, 465)

Ulosotto selvityksessä velallisen tulee kertoa kaikesta omaisuudestaan, sekä aikaisemmasta että nykyisestä, sekä perustietoja taloudellisesta tilanteestaan. Ulosottomiehelle pakollisesti annettavat tiedot ovat henkilötiedot, varallisuus, ennuste varallisuuden muutoksista, tulo, luovutustuomion kohde, varallisuusjärjestelyt, peräytettävissä olevat toimet sekä muut tiedot (UK 3:52 §). Ulosottomiehellä on oikeus pyytää ulosotto selvityksessä velallisen lompakko nähtäväkseen. Velallisella on ulosotto selvityksessä totuudessapysymisvelvollisuus. (Leppänen, Linna 2003, 456-462)

Henkilö- ja yhteystietojensa lisäksi velallisen on ilmoitettava ulosotto asian kannalta tarpeelliset tiedot perhesuhteistaan sekä elatuksensa varassa olevista henkilöistä. Velallisen tulee antaa yksityiskohtaiset tiedot omaisuudestaan, varallisuudestaan, tuloistaan ja veloistaan, jotta ulosottomies saa selkeän kokonaiskuvan velallisen varallisuustilanteesta. Velallisella on myös velvollisuus ilmoittaa muutoksista, joiden odotetaan tapahtuvan vuoden kuluessa. Jos velallinen esimerkiksi tietää työllistyvänsä 12 kuukauden aikana tai velkaantuvansa lisää, on se kerrottava ulosotto selvityksessä (UK 3:52 §). (Leppänen, Linna 2003, 456-457, 459)

Mikäli velallinen saa toistuvaistuloa eli palkkaa, eläkettä, toimeentuloetuutta tai elinkeinotuloa, on määrä sekä maksaja kerrottava ulosottoselvityksessä. Jos velalliselle on tuomittu luovutustuomio, on hänen kerrottava, missä luovutusveloitteen kohteena oleva esine tai asiakirja on. Velallisen tietojenantovelvollisuuteen kuuluu myös kertoa varallisuusasemaansa vaikuttavista sopimuksista ja sitoumuksista sekä omaisuudesta, joka on hänen määräysvallassaan tai käytössään (UK 3:52 §). (Leppänen, Linna 2003, 457-458)

Myös sopimuksista, joiden perusteella sivullisella on hallussaan velalliselle kuuluvaa omaisuutta, on kerrottava. Mikäli velallinen on luovuttanut tai myynyt omaisuuttaan, tulee ulosottomiehen saada tietää oikeustoimista voidakseen selvittää, voidaanko omaisuutta peräyttää ulosottoon takasinaantikantein. Edellä mainittujen lisäksi ulosottomies voi kysyä velalliselta lisätietoja, mutta pyydettävien tietojen tulee aina koskea velallisen taloudellista asemaa ja toimintaa (UK 3:52 §). (Leppänen, Linna 2003, 460-462)

Tietojen salaaminen ja kertomatta jättäminen ovat velallisen rikoksia, joista voidaan rangaista sakolla tai enintään kahdella vuodella vankeutta (RL 39:2 §). Ulosottoselvityksestä laaditaan pöytäkirja, joka tietojenantovelvollisen on tarkastettava ja mahdollisten korjausten jälkeen allekirjoitettava. Yksinkertaisessa ulosottoasiassa voidaan toimittaa myös suppea ulosottoselvitys esimerkiksi puhelimessa, jolloin edellä mainittuja asioita ei yleensä käydä yhtä tarkasti ja yksityiskohtaisesti läpi (UK 3:60 §). (Leppänen, Linna 2003, 473-474)

4.4 Tietojen hankkiminen sivulliselta ja viranomaiselta

Ulosottomiehellä on velallisen lisäksi oikeus saada tietoja sivulliselta sekä muilta viranomaisilta. Pääsääntöisesti ulosottomies saa kysyä tarpeellisia kysymyksiä keneltä tahansa, mutta vain tietojenantovelvollinen on velvoitettu vastaamaan esitettyihin kysymyksiin. Sivullinen tietojenantovelvollinen voi olla luonnollinen henkilö tai yhteisö, jonka puolesta tiedot antaa edustaja. Lähtökohtaisesti sivullinen tietojenantovelvollinen on henkilö, jolla on hallussaan velallisen omaisuutta tai joka on tehnyt varallisuutta koskevan sopimuksen velallisen kanssa. (Leppänen, Linna 2003, 489-490)

Myös sivulliselle esitettyjen kysymysten täytyy liittyä velallisen taloudelliseen asemaan ja toimintaan. Esimerkiksi velallisen työnantajalta voidaan kysyä tuloja, luontoisetuja ja työaikaa koskevia kysymyksiä ja tele- ja postitoiminnan harjoittajalta velallisen osoite- ja puhelintietoja. Sivulliselta voidaan kysyä myös hänen ja velallisen välisistä veloista, sopimuksista sekä muista oikeustoimista (UK 3:66 §). (Leppänen, Linna 2003, 493-496)

Ulosottomiehellä on oikeus saada velallisen taloudellista tilannetta koskevia tietoja myös viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta tahoilta (UK 3:67 §). Yleisimpiä viranomaisia, joilta tietoja kysytään, ovat vero-, tulli-, poliisi-, rajavartio-, työ- ja sosiaaliviranomaiset sekä eri lupaviranomaiset. Muista julkista tehtävää hoitavista mainittavia ovat esimerkiksi Kansaneläkelaitos, eläkeyhtiöt ja Eläketurvakeskus. (Leppänen, Linna 2003, 499-500)

Kyseisiltä tahoilta ulosottomies on oikeutettu saamaan kaikki tiedossa olevat velallisen omaisuutta, varallisuutta ja tuloja sekä maksuhyteyksiä koskevat tiedot (UK 3:67 §). Lisäksi tiedot on annettava myös velallisen työsuhteista, eläkkeistä, taloudellisesta toiminnasta sekä velallisen osoite- ja puhelintiedot, myös salaiset. (Leppänen, Linna 2003, 500)

5 OMAISUUDEN ULOSMITTAUS JA REALISOINTI

Omaisuuuden ulosmittausta säädetään ulosottokaaren 4 luvussa. Ulosmittaus toimitetaan, jos velallinen ei halua tai ei voi maksaa velkaansa. Ulosmittaus voi johtaa omaisuuden realisointiin tai toimia turvaamistoimena sille, että velallinen maksaa velkansa maksuajan, -suunnitelman, tai -sopimuksen puitteissa. Realisoinnilla tarkoitetaan omaisuuden myyntiä, josta saatavilla varoilla maksetaan velkojien saatavia pois. Myös turvaavalla ulosmittauksella ulosmitattu omaisuus voidaan realisoida, mikä velallinen ei maksa velkaansa sovitulla tavalla. (Töyrylä 2006, 29-30)

Omaisuuutta ulosmitataan niin paljon, että koko velka sekä korot, ulosottomaksut ja täytännönpanokulut tulevat suoritetuksi. Ulosmittauksen kohteena voi olla omaisuus, jolla on arvoa ja joka voidaan realisoida. Joidenkin esineiden ulosmittaus on nimenomaisella säännöksellä kielletty, esimerkiksi tavanomainen koti-irtaimisto jää nykyään ulosmittauksen ulkopuolelle (UK 4:21 §). (Töyrylä 2006, 29-31)

Ulosmittauksen sijaan voidaan suorittaa myös väliaikaistoimi, jonka aikana omaisuuden omistusoikeudesta hankitaan selvitys. Tämä koskee tilanteita, joissa velallisen hallussa on sivulliselle kuuluvaa omaisuutta. Väliaikaistoimen aikana sivullisen on esitettävä luotettava selvitys omistusoikeudestaan, pelkkä väite ei riitä ulosmittauksen estämiseen. Jos omaisuus on sekä velallisen että sivullisen hallinnassa, esimerkiksi heidän yhteisessä kodissaan, katsotaan se heidän yhteiseksi omaisuudekseen yhtä suurin osuuksin. Myös tällaisessa tapauksessa sivullisen tulee pystyä osoittamaan toteen pääluvun mukaista osuuttaan suurempi omistusosuus. (Töyrylä 2006, 31-32)

5.1 Ulosmittausmenettely

Lähtökohtana ulosmittauksessa on, että ulosmitattava omaisuus tulee voida yksilöidä (UK 4:8 §) eli ulosmittauspäätöksessä jokainen ulosmittausobjekti yksilöidään ja arvioidaan erikseen, poikkeuksena runsaslukuiset ja vähäarvoiset esineet, jotka käsitellään kokonaisuutena. Myös omaisuus, jota ei löydetä, voidaan ulosmitata edellyttäen, että se voidaan yksilöidä (UK 4:26 §). (Töyrylä 2006, 42)

Ulosmittaus tulee voimaan heti, kun päätös siitä on tehty. Tämän jälkeen velallinen ei saa enää määrätä omaisuudesta, esimerkiksi luovuttaa tai hävittää sitä (UK 4:37 §). Saatavan ulosmittaus, kuten maksukielto palkanmaksajalle, tulee voimaan tiedoksiannolla ja sitä on noudatettava heti. Juoksevaan velkakirjaan perustuva saatava edellyttää lisäksi, että velkakirja on ulosottomiehen hallussa (UK 4:27 §). Ulosmittauksen jälkeen ulosottomies ottaa omaisuuden haltuunsa. Omaisuus voidaan myös jättää velallisen haltuun lukittuun tilaan tai hoidettavaksi ja säilytettäväksi. Ulosottomies ottaa haltuunsa omaisuuteen liittyvät asiakirjat, kuten panttikirjat (UK 4:31 §) sekä sekä hakee käräjäoikeudelta kuolettamispäätöksen kateissa oleville asiakirjoille, jos se on tarpeen ulosmittauksen varmistamiseksi (UK 4:32 §). Ulosottomies huolehtii varojen kannosta, mikäli ulosmitatusta omaisuudesta kertyy ulosmittauksen piiriin kuuluvia varoja. Jos ulosmitattu omaisuus on merkitty julkiseen rekisteriin, ulosottomies tekee ulosmittauksesta merkinnän rekisterin tietoihin (UK 4:33 §). (Töyrylä 2006, 42-43)

5.2 Omaisuuden ulosmittausjärjestys

Velallisen omaisuudesta ulosmitataan ensimmäisenä rahavarat, joita ovat esimerkiksi käteinen raha, pankkitileillä olevat varat sekä toistuvaistulot, kuten palkka- ja eläketulot. Rahavarojen ulosmittaaminen on yksinkertaista ilman erillisiä realisoiteja sekä nopeasti tilitettävissä velkojille. Rahavarojen jälkeen ulosmittausjärjestyksessä seuraavana on reaaliomaisuus, ensin ulosmitataan irtain omaisuus ja sen jälkeen kiinteä omaisuus. Irtainta omaisuutta ovat esimerkiksi autot, veneet, arvo-osuudet ja osakkeet sekä koneet ja laitteet. Kiinteäksi omaisuudeksi tässä kohtaa järjestystä luetaan esimerkiksi kesämökkikiinteistö ja metsätila. (Töyrylä 2006, 39)

Viimeisenä ulosmitataan velallisen asunto ja toimeentulon kannalta välttämätön omaisuus sekä liike- ja elinkeinotoiminnan jatkamiseen tarvittavat tuotantovälineet (UK 4:24 §). Toimeentulon kannalta välttämätöntä omaisuutta ja tuotantovälineitä ei kuitenkaan välttämättä ulosmitata, koska välttämättömän toimeentulon piiriin kuuluva omaisuus on yleensä suojattu ulosoton ulkopuolelle. Tuotantovälineiden säilyttämisellä velallisella pyritään saamaan yrityksen toiminta jatkumaan. (Töyrylä 2006, 40)

Ulosmittausjärjestyksestä voidaan poiketa, mikäli sille on perusteltu syy. Velallinen ja velkoja voivat tehdä sopimuksen, jolla järjestyksestä voidaan poiketa, sopimus ei kuitenkaan saa olla vahingollinen kolmannelle osapuolelle. Järjestyksestä voidaan poiketa myös, jos sen noudattaminen aiheuttaisi sivulliselle haittaa tai loukkaisi muiden asinosaisten tai sivullisten oikeutta. Lisäksi velallisella on oikeus osoittaa tiettyä omaisuuttaan ulosmittattavaksi ensisijaisesti (UK 4:7 §). Muita syitä poikkeamiseen ovat muun muassa se, että hakijalle aiheutuisi ulosmittauksen johdosta erityisiä kustannuksia ja tuntuva haittaa, tietyn omaisuuden rahaksimuuttaminen on vaikeaa ja jos toisen velkojan etu vaatii poikkeamista ulosmittausjärjestyksestä (UK 4:25 §). (Töyrylä 2006, 40-41)

5.3 Palkan ja elinkeinotulon ulosmittaus

Palkaksi katsotaan ulosmittaustilanteessa työsuhteen perusteella maksettu palkka, palkkiot, luontoisedut sekä muut vastaavat etuudet. Myös eläke ja sairauspäiväraha sekä muut palkan sijaan maksettavat etuudet rinnastetaan palkkaan ulosmittauksessa (UK 4:2 §). Palkasta ulosmittattavan määrän selvittämiseksi määritetään velalliselle ensin tulopohja eli tulojen yhteismäärä (UK 4:45 §). Mukaan lasketaan kaikki tulot ja etuudet, myös ulosmittauskelvottomat eläkkeet, kuten kansaneläke, työttömyyskorvaus, ulkomailta saadut tulot sekä luontoisedut. Palkasta vähennetään ennakonpidätys sekä pakolliset eläke- ja työttömyysvakuutusmaksut ja ulosmitattava osuus lasketaan jäljelle jäävästä nettotulosta. (Töyrylä 2006, 45-46)

Velallisen suojaosuus palkasta on 19,50 euroa päivässä velallisen itsensä osalta ja 7 euroa päivässä jokaisen velallisen elatuksen varassa olevan henkilön, esimerkiksi lapsen, osalta. Päiväkohtainen suojaosuus kerrotaan niiden päivien lukumäärällä, jolta pidätyksen kohteena oleva palkka maksetaan. Jos palkka on normaali kuukasiansio, on päivien lukumäärä 30 (UK 4:48 §). Jos palkka on pienempi kuin suojaosuus, ei siitä ulosmitata mitään. Suojaosuuden ylittävältä osalta ulosmitataan kaksi kolmasosaa, tai jos palkka on kaksi kertaa suurempi kuin suojaosuus, yksi kolmasosa. Suuremmat ylitykset menevät prosentuaalisesti yleisen taulukon mukaan (UK 4:49 §). (Oikeuslaitos 2009)

Ulosottomies voi pienentää suojaosuutta, jos velallisen maksukyky on olennaisesti heikentynyt ja rajoittaa sairauden, työttömyyden tai elatusmaksujen perusteella (UK 4:51 §). Lisäksi velallinen voi saada yhdestä kolmeen vapaakuukautta vuodessa palkan ulosmittaukseen, kun ulosmittaus on jatkunut yhden vuoden (UK 4:53 §). (Töyrylä 2006, 48)

Palkan ulosmittauksesta annetaan palkanmaksajalle maksukielto, jolla määrätään maksamaan ulosmitattu osuus ulosottomiehelle (UK 4:56 §). Maksukielto sitoo palkanmaksajaa niin kauan kuin se peruutetaan ja jos maksukieltoa ei noudateta, voidaan tilittämättä jätetty määrä periä palkanmaksajalta itseltään (UK 4:68 §). (Töyrylä 2006, 49)

Palkan ulosmittauksen sijasta velallisella voi olla mahdollisuus tehdä maksusuunnitelma tai -sopimus (UK 4:59-60 §). Syy maksusuunnitelman tekemiseen voi olla esimerkiksi se, ettei velallinen halua työnantajansa tietävän hänen ulosottoveloistaan. Maksusuunnitelman mukaan velallinen maksaa itse määrätyn ulosmitattavan summan, yleensä kuukausittain, ulosottomiehelle. Maksusopimus eli akordi on velallisen ja velkojan välinen sopimus, jossa voidaan vapaammin sopia esimerkiksi ulosmitattavasta määrästä ja velan tai korkojen osittaisesta anteeksiannosta. Akordin avulla pyritään löytämään sovitteluratkaisu niihin velkaongelmatilanteisiin, joihin muuta keinoa ei ole. (Töyrylä 2006, 49-50) Alkuperäiseen velkaan nähden akordit saattavat joskus olla huomattavan pieniä, koska sopimuksen tekeminen saattaa olla velkojan ainoa mahdollisuus saada edes pieni osa velastaan perittyä.

Elinkeinotuloon sovelletaan samoja menettely- ja suojasäännöksiä kuin palkkaan. Toistuvasta elinkeinotulosta ulosmitataan yksi kuudesosa elinkeinotulon bruttosummasta. Jäljelle jääneestä osuudesta elinkeinonharjoittajan tulee maksaa toiminnasta aiheutuneet kulut, kuten ennakkovero. Ulosottomies voi olosuhteiden mukaan alentaa tai korottaa maksettavaa osuutta (UK 4:64 §). (Töyrylä 2006, 51)

5.4 Yhteisesti omistetun omaisuuden ulosmittaus

Yhteisesti omistetun ulosmittauksen kohteena on normaalisti vain velallisen osuus, mutta harvoin se voidaan jakaa niin, että siitä voitaisiin erottaa erilleen velallisen osuus. Tästä syystä lähes aina velallisen osuus omaisuudesta joudutaan myymään sellaisenaan. Kaupan jälkeen ostaja voi hakea tuomioistuimesta yhteisomistussuhteen purkua tai omistajat voivat sopia keskenään jonkin muun menettelytavan (UK 4:72 §). Koska yhteisomistussuhteen purkaminen tuottaa kustannuksia ja omistusosuuden ostoon liittyy epävarmuustekijöitä, osuus omaisuudesta myydään yleensä alihinnalla verrattuna koko esineen arvoon. (Töyrylä 2006, 53-54)

Edellisistä seikoista johtuen tietyissä tilanteissa yhteisesti omistettu omaisuus ulosmitataan ja realisoidaan kokonaan eli ulosmittaus kohdistuu myös sivullisen omaisuuteen. Myös tällainen tilanne johtaa yhteisomistajuuden purkuun, mutta se on asianosaisten kannalta nopeampi ja halvempi vaihtoehto. Lähes aina koko omaisuuden myynti tuottaa paremman kertymän kuin pelkän osuuden myynti. Omaisuuden myynnin ja valitusajan jälkeen sivulliselle tilitetään hänen osuutensa omaisuuden arvosta (UK 4:73 §). (Töyrylä 2006, 53-54)

Mikäli saatavan kertymiseen riittää pelkkä velallisen osuuden myynti, ei koko esinettä saa ulosmitata ilman yhteisomistajien suostumusta. Muut yhteisomistajat voivat myös lunastaa velallisen osuuden, mikä johtaa kaikkien edun mukaiseen lopputulokseen. Ulosottomiehen tulee harkintansa perusteella päättää mikä vaihtoehdoista tulee suhteellisesti edullisimmaksi hakijalle ja velalliselle sekä muille yhteisomistajille. (Töyrylä 2006, 53-54)

Kuolinpesä voidaan ulosmitatata sekä vainajan velkoihin että pesän velkoihin. Jos kuolinpesän osakkaalla on henkilökohtaista velkaa, saadaan kuolinpesästä ulosmitata hänen osuutensa. Tällöin kuolinpesälle annetaan maksukielto, jossa pesän osakkaita kielletään luovuttamasta velalliselle perinnönjaossa tulevaa omaisuutta muille kuin ulosottomiehelle (UK 4:77 §). (Töyrylä 2006, 56-57)

5.5 Ulosmitatun omaisuuden realisointi

Ulosottokaaren 5. luku sisältää säädökset ulosmitatun omaisuuden realisoinnista. Ulosmitattu omaisuus voidaan myydä joko julkisella huutokaupalla tai vapaalla myynnillä. Pääsääntönä on, että realisointitavaksi tulisi valita mahdollisimman suuren kertymän tuottava vaihtoehto. Kertymän suuruuteen ja realisointitapaan vaikuttavat realisoinnista aiheutuvat kulut sekä siihen kuluva aika (UK 5:2 §). (Töyrylä 2006, 59)

Julkinen huutokauppa on tärkein realisoinnin muoto ja se on aina toteutettavissa, vaikka vapaan myynnin edellytykset, kuten asianosaisten suostumus, eivät täytyisikään. Julkinen huutokauppa ei vaadi suuria kustannuksia ja myynti tapahtuu usein melko nopeasti. Huutokaupasta julkaistaan kuulutus sanomalehdessä (UK 5:16 §) ja myynti tapahtuu ulosottomiehen johdolla nostotarjouksina (UK 5:22 §). Ulosottomiehen ei tarvitse hyväksyä suurinta tarjousta joka esitetään, jos hinta on selvästi alle markkinahinnan (UK 5:23 §). Tämä seikka kumoaaakin vallitsevan yleisen käsitteen, jonka mukaan huutokaupassa myytäisiin kaikki halvemmalla kuin muuten. (Töyrylä 2006, 59)

Vapaa myynti voidaan toteuttaa, jos kaikki ne, joiden oikeutta myynti koskee, suostuvat siihen. Se voidaan toimittaa myös ilman asianomaisten suostumusta, jos kaikki saatavat, jotka tulee maksaa kauppahinnasta, saavat suorituksen ja jos kauppahinnaksi saadaan käypä hinta. Lisäksi vapaa myynti voidaan toimittaa, mikäli omaisuudesta ei ole huutokaupassa saatu tarpeeksi korkeita tarjouksia ja vapaalla myynnillä voitaisiin saada korkeampi hinta (UK 5:76 §). Vapaata myyntiä käytetään usein esimerkiksi hyvin arvokkaan omaisuuden kohdalla tai myytävässä tavaravarastossa, josta saadaan parempi hinta kokonaisuutena kuin esineiden yksittäismyynnillä ja se toteutetaan usein tarjousten perusteella. Vapaan myynnin voi toimittaa ulosottomies tai hänen luvallaan joku muu toimeen paremmin sopiva asiantuntija, kuten asianajaja, kiinteistönvälittäjä tai velallinen itse. Myös vapaasta myynnistä kertyneet varat tilitetään ulosoton kautta täytäntöönpanokuluihin ja velkojille (UK 5:77 §). (Töyrylä 2006, 59-60)

6 KEINOTEKOISET VARALLISUUSJÄRJESTELYT

”Ulosottokaaren 4:14:än säännöksen mukaan ulosottomiehellä on ulosmittauksen toimittamiseksi toimivalta sivuuttaa velalliselta sivulliselle siirretty sellainen omaisuudensiirto, joka on ainoastaan muodollisesti oikea, mutta jonka tosiasiallisena tarkoituksena on ulosoton välttäminen” (Kukkonen 2007, 5.)

Keinotekoisten varallisuusjärjestelyiden säännös sai syntynsä 1990-luvun laman jälkeen, jolloin velalliset alkoivat aikaisempaa enemmän vältellä ulosottoa erilaisten oikeudellisten järjestelyiden avulla. Vaikka järjestelyt usein olivat yksittäisinä oikeustoimina laillisia, niiden perimmäinen syy oli kuitenkin ulosoton pakoileminen sekä omaisuuden saattaminen konkurssi- ja ulosottovalvojien ulottumattomiin. Yleisimpiä järjestelyitä olivat esimerkiksi tarvittaessa purettavat sivullisomistukset, veroparatiisiyhtiöiden perustaminen sekä Trust-järjestelyt, joissa omaisuuden lailliseksi omistajaksi tulee ulkomainen uskottu edunvalvoja, mutta järjestely voidaan poistaa heti velallisen niin halutessa. Keinotekoiseksi järjestelyksi voidaan katsoa esimerkiksi asuinkiinteistön tai henkilöauton hankkiminen puolison tai lasten omistaman yrityksen nimiin. (Kukkonen 2007, 21)

6.1 Keinotekoisuuden tunnusmerkit

Keinotekoisien varallisuusjärjestelyiden estämiseksi ulosottolakiin otettiin vuonna 1999 säännös keinotekoisista varallisuusjärjestelyistä. Säännös siirrettiin uuteen ulosottokaareen pienin tekniluontoisin ja kielellisten tarkistusten jälkeen, merkityssisältöä kuitenkaan muuttamatta. Ulosottokaaren 4:14:sta säädetään keinotekoisista järjestelyistä näin:

”Väite siitä, että omaisuus kuuluu sivulliselle, ei estä omaisuuden ulosmittaamista, jos

- 1) havaitaan, että sivullisen asema perustuu sellaiseen varallisuus- tai muuhun järjestelyyn, jolle annettu oikeudellinen muoto ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, kun otetaan huomioon velallisen käytettävissä oleva omistajan määräysvaltaan verrattava valta, omistajan toimiin verrattavat toimet sekä velallisen järjestelystä saamat edut ja muut vastaavat seikat, ja
 - 2) sellaista oikeudellista muotoa ilmeisesti käytetään ulosoton välttämiseksi tai omaisuuden pitämiseksi velkojien ulottumattomissa eikä
 - 3) hakijan saatavaa todennäköisesti muuten saada velalliselta kohtuullisessa ajassa perityksi”.
- (UK 4:14)

Keinotekoisuuden tunnusmerkit voidaan jakaa objektiivisiin ja subjektiivisiin tunnusmerkkeihin. Varallisuusjärjestely voidaan sivuuttaa keinotekoisena vain, kun sekä objektiiviset että subjektiiviset tunnusmerkit täyttyvät. Näiden ehtojen lisäksi edellytetään, että hakijan saatavaa ei todennäköisesti muuten saataisi perityksi kohtuullisessa ajassa. Järjestelyyn ei siis voida puuttua, jos hakijan saatava kertyy kohtuullisessa ajassa esimerkiksi palkan ulosmittauksella tai riidattomasti velalliselle kuuluvan omaisuuden myynnillä.

Mikäli järjestelyssä mukana oleva sivullinen saattaa todennäköiseksi, että ulosmittaus loukkaa hänen todellista oikeuttaan, ei ulosmittausta saa toimittaa vaikka objektiiviset ja subjektiiviset tunnusmerkit täyttyisivätkin. Todistustaakka tällaisissa tapauksissa on sivullisella, mutta näyttökynnys on normaalia alempi; ulosmittaus estyy jo todennäköisyysnäytöllä. Sivullisen tulee näyttää objektiivisesta ristiriidasta huolimatta olevansa aito sivullistaho velalliseen nähden. Ulosottomiehen on ennen ulosmittausta kuultava sivullista, ellei se tuntuvasti vaikeuta täytäntöönpanoa. (Leppänen, Linna 2007, 156)

6.1.1 Objektiiviset tunnusmerkit

Objektiivisten tunnusmerkkien mukaan havaittaessa sivullisen aseman perustuvan sellaiseen järjestelyyn, jolle annettu oikeudellinen muoto ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, ei sivullisen väite estä omaisuuden ulosmittaamista. Näiden kahden asian välillä on siis objektiivisesti katsoen ristiriita. Tyypillisessä tilanteessa omaisuus on muodollisesti sellaisen yhtiön nimissä, joka on velallisen tai hänen läheisensä määräysvallassa. Todellisuudessa varojen siirrot osoittavat järjestelyssä liikkuvan ainoastaan velallisen varoja ja velallinen on jatkanut omistajan toimia omaisuuden suhteen. (Leppänen, Linna 2007, 143-147)

Objektiivisten tunnusmerkkien apufaktoina voidaan pitää säännöksessä mainittuja seikkoja; velallisen käytettävissä oleva omistajan määräysvaltaan verrattava valta, omistajan toimiin verrattavat toimet, velallisen järjestelystä saamat edut. Apufaktojen avulla pyritään tarkentamaan omaisuuden tosiasiallinen omistaja. Keskeistä on selvittää, kuka käyttää tosiasiallista määräysvaltaa. Velallinen on voinut todellisuudessa pidättää määräysvallan itsellään tai järjestellä sen takasin ja tällöin sivulliselta puuttuu omistukseen kuuluva keskeisin elementti. Omistajaolettamaa voidaan kyseenalaistaa myös selvittämällä, kuka on vastannut omistajan toimista, kuten vakuutuksista, huolloista, ylläpidosta ja lisäinvestoinneista. Lisäksi merkityksellisiä ovat velallisen saamat edut järjestelystä. Velallisella voi olla esimerkiksi käyttöoikeus sivullisen tiliin, josta hän voi käyttää varoja kuin omiaan. Lisäksi velallisen vapaassa hallinnassa, käytössä ja määräysvallassa voi olla sivullisen nimissä olevaa omaisuutta kuten kiinteistöjä, asunto-osakkeita ja ajoneuvoja. (Leppänen, Linna 2007, 143-147)

6.1.2 Subjektiiviset tunnusmerkit

Subjektiivinen tunnusmerkin täytyminen on riippuvainen siitä, miksi varallisuusjärjestely on tehty. Varallisuusjärjestely voidaan sivuuttaa keinotekoisena vain, mikäli oikeudellista muotoa ilmeisesti käytetään ulosoton välttämiseksi tai omaisuuden pitämiseksi velkojien ulottumattomissa. Järjestelyyn kuuluvan omaisuuden saa ulosmitata vain jos se on ilmeisesti tehty mainitussa tarkoituksessa. Tarkoitus saattaa ilmetä esimerkiksi järjestelyn salaamisella ulosottoeselvityksessä tai sillä, että järjestely on aloitettu vasta velkaantumisen uhatessa tai yli-velkaantumistilanteessa. (Leppänen, Linna 2007, 147-149)

6.2 KKO:2004:96

Korkeimmassa oikeudessa oli käsiteltävänä ennakkotapaus, jossa yhtiön kiinteistö oli ulosmittattu hallituksen jäsenen (A) ja varajäsenen (B) veloista, koska kiinteistön hankkiminen yhtiön nimiin katsottiin ulosottolain 4 luvun 9 §:n 4 momentissa (nyk. UK 4:14 §) tarkoitetuksi keino-tekoiseksi järjestelyksi. Järjestelyn tarkoituksena katsottiin olleen A:n ja B:n asumisen turvaaminen kiinteistöllä. Ulosottomies toimitti ulosmittauksen vuonna 2002 Tantujti Oy:n omistamasta kiinteistöstä A:n ja B:n veloista, kummankin osalta puolet.

A ja B olivat olleet vuonna 1991 konkurssiin menneen X ky:n vastuunalaisia yhtiömiehiä ja heidät oli velvoitettu maksamaan yhtiön velkoja yli viidellä miljoonalla markalla korkoineen. Tantujti Oy perustettiin vuonna 1992. Yhtiön kaikki osakkeet merkitsivät A:n ja B:n lapset, C, D ja E. A toimi silloin alaikäisen lapsensa holhoojana. A oli hallituksen ainoa varsinainen jäsen ja B varajäsen. A toimi lisäksi yhtiön toimitusjohtaja ja hänellä oli oikeus yksin kirjoittaa yhtiön toiminimi. Kesäkuussa 1993 A osti hallituksen valtuuttamana pakkohuutokaupasta A:n ja B:n velkojen vakuutena olleen omakotikiinteistön Tantujti Oy:n nimiin. Pakkohuutokaupan jälkeen A ja B jäivät entisinä kiinteistön omistajina asumaan kiinteistölle Tantujti Oy:n vuokralaisina. A ja B olivat maksaneet asumisestaan vuokraa yhtiölle. Toukokuussa 2002 Ulosottomies ulosmittasi Tantujti Oy:n omistaman kiinteistön A:n ja B:n veloista. Ulosottomies katsoi kyseessä olleen sopimaton järjestely, jonka tarkoituksena oli pitää kiinteistö velkojien ulottumattomissa. Perusteluina sopimattomalle järjestelylle ulosottomies piti sitä, että A ja B asuivat kiinteistöllä sijaitsevassa talossa ja käyttivät Tantujti Oy:ssä tosiasiallista päätösvaltaa.

Tantujti Oy vaati HO:n tuomion ja ulosmittauksen kumoamista. Yhtiö oli ostanut kiinteistön omilla varoillaan avoimesta pakkohuutokaupasta velkojan (C&A Finland Oy) siihen puuttumatta. Yhtiö oli siis kiinteistön todellinen omistaja ja kiinteistöstä maksettu kauppahinta käytettiin A:n ja B:n velkojen maksamiseen. Nyt saman velkojan toimesta oli kiinteistöön kohdistettu uudelleen ulosmittaus samoista veloista. Yhtiö oli saanut varat kiinteistön ostoon lainaamalla C:ltä, D:ltä ja E:ltä 270 000 markkaa ja käymällä niillä arvopaperikauppaa.

Lainanantajilla eli A:n ja B:n lapsilla oli ollut todelliset edellytykset lainanantoon, koska A oli lahjoittanut heille pörssiosakkeita, joiden arvot olivat olleet kunkin lahjansaajan osalta noin 50 000 markkaa. C&A Finland Oy vetosi HO:ssa siihen, että A oli esitutkinnassa velallisen epärehellisyydestä epäiltynä muistellut myyneensä osakkeet jo joitakin vuosia aiemmin pankin välityksellä ja pankin luvattomasti kuitanneen myynnistä saadut varat X ky:n pankille olleiden velkojen lyhentämiseksi. Tällöin olisi ollut kyse sivullisen varojen käyttämisestä pankin saattavan kuittaukseen. Väitettä tukevan lisäselvityksen puuttuessa KKO katsoi jääneen näyttämättä toteen, että A:n ja B:n lasten pörssiosakkeista saama varallisuus olisi menetetty jo ennen yhtiön perustamista. Tästä syystä yhtiön katsottiin myös näyttäneen toteen lasten maksukykyyn osakkeisiin ja heidän todellisen omistusoikeutensa yhtiön osakkeisiin. Tämän vuoksi yhtiön omistussuhteet eivät antaneet perustetta yhtiön kiinteistön ulosmittaamiselle A:n ja B:n veloista.

Kiinteistön omistajuutta arvioidessa KKO tarkasteli kiinteistön hankinnan rahoitukseen liittyvää selvitystä. C&A Finland Oy oli pitänyt HO:ssa yhtiölle lainattujen varojen alkuperää epäselvänä. KKO katsoi selvitysten perusteella yhtiöllä olleen taloudelliset edellytykset kiinteistön hankintaan. Lisäksi yhtiön osakkeenomistajilta ottama 270 000 markan laina oli pankkisiirtosisitteen mukaan todistetusti tullut yhtiön tilille ja maksajana oli ollut C.

HO:ssa esitetystä C&A Finland Oy:n väitteestä, että rahat olisivat tosiasiallisesti peräisin A:lta ja B:ltä, ei esitetty lainkaan selvitystä. Päinvastoin C&A Finland Oy oli todennut A:n ja B:n taloudellisen tilanteen olleen todella huono yhtiötä perustettaessa eikä asiassa tuotu esiin seikkoja, joiden mukaan heillä olisi ollut sittemminkään edellytyksiä kiinteistökaupan rahoittamiseen. Näin ollen Tantujti Oy saattoi todennäköiseksi, että kiinteistön ulosmittaus loukkaa sen todellista oikeutta. HO:n päätös ulosmittauksen oikeellisuudesta ja siitä, että Tantujti Oy ei ollut saattanut todennäköiseksi ulosmittauksen loukkaavan sen todellista oikeutta, kumottiin ja asia jätettiin KO:n lopputuloksen varaan.

Päätöksestä erimielinen jäsen kyseenalaisti kiinteistön ostoon käytettyjen varojen alkuperän. Hänen mukaansa A:n muistikuvan virheellisyyteen osakkeiden myymisestä oli aihetta suhtautua epäillen, koska A oli osallistunut Tantujti Oy:n perustamistoimiin allekirjoittamalla perustamiskirjan alaikäisen lapsen holhoojana ja allekirjoittanut yhtiön puolesta yhtiön ja lastensa välisiä velkakirjoja. Tehdyt oikeustoimet olivat merkityksellisiä A:lle itselleen sekä hänen tyttärelleen.

C&A Finland Oy kiisti myös velkakirjojen oikeellisuuden, koska E:n velkakirjan on allekirjoittanut E, joka oli ollut tuolloin 13-vuotias, Tantujti Oy:n puolesta sen allekirjoitti A. Velkakirjoissa oli todistajina B ja D tai C, joiden etua asia koskee. Pankkisiirtolomakkeeseen oli merkitty käsin maksajaksi C eikä siinä ollut maksajan allekirjoitusta. Tositteesta ei voitu päätellä kenelle tili on kuulunut ja olivatko 270 000 markkaa alunperin lähtöisin samalta henkilöltä.

D:tä oli kuultu ulosotossa sivullisena eikä hän tiennyt omistamiensa Tantujti Oy:n osakkeiden lukumäärää eikä yhtiön toiminnasta tai väitetystä lainasaatavasta yhtiöltä. Tantujti Oy ei toimittanut oikeudenkäyntiin mennessä patentti- ja rekisterihallitukselle tilinpäätösiakirjojaan miltään tilikaudelta eikä oikeudenkäynnissä esittänyt selvitystä siitä, että velkakirjojen korko- ja lyhennysehtoja olisi todellisuudessa noudatettu tai että niitä olisi muutettu. Vastapuolilla ei ollut mahdollisuutta hankkia selvitystä lainaan liittyvistä seikoista.

Edellä kerrotun perusteiden sekä huomioon ottaen kiinteistön hallinnasta, määräysvallasta ja velallisen saamista eduista esitetyn, erimielinen jäsen katsoi, ettei Tantujti Oy ollut saattanut todennäköiseksi, että ulosmittaus loukkaisi sen todellista oikeutta. Erimielinen jäsen pysytti hovioikeuden lopputuloksen.

7 PERINNÄN TUKI ULOSOTTOSSA

Vuonna 2005 Oikeusministeriössä alettiin miettiä ulosoton rakennemuutosta tuottavuuden parantamiseksi toimintaprosesseja sujuvoittamalla, tietotekniikan hyväksikäyttöä edelleen tehostamalla sekä uudistamalla hallinto-organisaatiota sekä suurentamalla ulosottopiirejä. Keskeisenä tavoitteena toimille on ollut täytäntöönpanon tehokkuuden ja yhtenäisyyden tavoittelu. Tärkein uudistushanke tavoitteen kannalta on ollut ulosottolain uudistaminen. Uuden ulosottolain rinnalla, vuonna 2004, otettiin käyttöön uusi tietojärjestelmä Uljas, jonka johdosta vapautuneita kansliahenkilöstön resursseja ollaan pyritty osittain kohdentamaan harmaan talouden, talousrikollisuuden ja väärinkäytösten torjuntaan.

Uudelleenkohdentamistavoitteena on 2,6 miljoonan euron ja 140-200 henkilötyövuoden kohdentaminen nykytarpeen tasolle. Näiden toimenpiteiden odotetaan parantavan perintätulosta sekä tehostavan talousrikollisuuden vastustamista ja velallisen selviytymistä. (Oikeusministeriö 2009)

Lähivuosina ulosotossa on alettu panostamaan entistä enemmän voimavaroja perinnän tukeen ja vaativan perinnän tukeen. Koko Suomen ulosottopiireillä on hieman toisistaan poikkeavat menetelmät hoitaa nämä tukitoimet, tarkoituksena olisi löytää parhaat käytännöt ja levittää ne ympäri Suomen. Toimistohenkilöstön merkitys ulosottomiesten rinnalla on kasvanut perintätyössä. Toimiston henkilöstö voi nykyään esimerkiksi tehdä velallisten rekisterikyselyitä ja pankkitiedusteluja, taloudellisia selvityksiä sekä toistuvaisulosmittausten seuranta. (Ohoi 4/2007, 26-27)

7.1 Perinnän tuki ja seuranta

Perinnän tuki on tärkeä osa ulosottoa ja sen tehtävänä on tukea ulosottopiirien tuloksen toteutumista. Toiminnalla tuodaan perinnän ydinprosessiin sekä aikaa että laatua. Ulosoton ydinprosesseiksi luetaan velallisselvitys, täytäntöönpanokeinojen valinta sekä täytäntöönpano. Perinnän tuen tavoitteita ovat oikean perintätuloksen saavuttaminen, toiminnan laadukkuus ja toiminnan taloudellisuus. Perinnän tuella tarkoitetaan sekä koko ulosottoperintää tukevaa seurantatukea että vaativan perinnän tukea eli selvitystoimintaa.

Perinnän seurannalla valvotaan jo tehtyjen toimenpiteiden toteutumista. Seurantatuella pyritään edistämään koko ulosottoperinnän etupainotteisuutta ja tehokkuutta. Seurantatuen keskeisinä työvälineinä ovat ulosoton tietojärjestelmästä saatavat raportit ja tilastot, jotka antavat hyvät lähtökohdat toiminnan ohjaukselle ja teemoittamiselle. Seurantatietoja voidaan verrata suhteessa muihin piireihin sekä piirin kihlakunnanulosottomiesten välillä. Seurantatiedot auttavat myös yhtenäistämään ulosottomenettelyä.

Vaativan perinnän tuki taas keskittyy vaativan perinnän velallisasioihin liittyvään taustaselvittelyyn, asioiden seulontaan sekä tiedon hankintaan. Selvittelytoiminnassa haetaan eri rekistereistä tietoja velallisen tilanteesta. Tavoitteena on löytää ulosmittauskelpoista omaisuutta, saada kaikkien toistuvaistulosaavien velallisten tulot ulosmittauksen piiriin sekä saada velallisille toimivat maksusuunnitelmat. Nämä kaksi toimintamallia tukevat toisiaan, sillä seurantatuella pyritään normaaliperinnän etupainotteiseen ja katkeamattomaan prosessiin, jossa erityisiä toimenpiteitä vaativat velalliset pystyttäisiin seulomaan ja selvittämään asianmukaisesti.

7.2 Perinnän tuen toimintamalleja

Perinnän selvitystoiminnan yhdessä toimintamallissa perinnän tuki toimii eräänlaisina apuina kihlakunnanulosottomiehille. Perinnän tuki voi esimerkiksi tarkastaa listoja kertymättömistä maksukielloista. Perinnän tuki seuloa listalta velalliset, joille on tullut kertymä edellisen kolmen kuukauden aikana sekä velalliset, joille on myönnetty vapaakuukausi. Listan perusteella kihlakunnanulosottomies tekee kyselyt työnantajille siitä, miksi maksukiello ei ole kertynyt. Perinnän tuki myös valvoo, että kaikkiin kyselyihin tulee vastaukset. Perinnän tuki voi myös tehdä listauksia esimerkiksi velallisista, joilla ei ole kertymiä kuuteen kuukauteen, velallisista, joille ei ole tehty ulosotto selvitystä viimeiseen vuoteen sekä vanhentuvista asioista.

Vaativan perinnän tukea on toteutettu esimerkiksi niin, että vastuuvoudin johdolla tietty ryhmä käsittelee kihlakunnanulosottomiesten hoitamia juttuja. Jutun ”omistavan” ulosottomiehen lisäksi ryhmässä voi työskennellä toinen ulosottomies, joka on perehtynyt erikoisperintätehtäviin, tarkastaja sekä selvitystehtävistä vastaava toimistosihteeri. Ryhmä tapaa toisensa noin viisi kertaa vuodessa ja käy läpi yhdessä ongelmia ja onnistumisia sekä jakaa omaa tietoaan muulle ryhmälle. (Ohoi 4/2007, 26-27)

Toisenlaisessa vaativan perinnän toimintamallissa selvittelyryhmä hankkii kattavat tiedot velallisesta, jonka kihlakunnanulosottomies on katsonut tarpeelliseksi selvitettäväksi. Ryhmä tapaa toisensa palaverissa, joita järjestetään melko usein, lähes viikoittain. Tapaamisissa ryhmä jakaa saamansa tiedot ja kertoo kokemuksistaan tapauksen parissa. Mikäli tarpeellisia vinkkejä löytyy, toimeksiantoa viedään eteenpäin. Selvittelyryhmän lisäksi palaverissa voivat olla mukana vastuuvouti, tarkastaja sekä muita ulosottomiehiä. (Ohoi 4/2007, 26-27)

8 LÄNSI-UUDENMAAN ULOSOTTOVIRASTON SELVITYSYKSIKKÖ ELI SELA

Länsi-Uudenmaan ulosottovirastossa perintää tukevaa selvitystyötä tehdään luvussa seitsemän toisena kerrotun toimintamallin mukaisesti. Ryhmä aloitti toimintansa vuosien 2007 ja 2008 taitteessa ja siinä on mukana toimistosihteereitä Espoon, Lohjan ja Raaseporin toimipaikoista sekä tarkastaja. Ryhmä tutkii monimutkaisia tapauksia ja haasteellisia velallisia, erityisesti yritysryppäitä sekä perheiden sisällä tapahtuvia järjestelyitä ja muita velallisyhteisöjä. Ulosoton ja selvitysyksikön näkökulmasta haasteellinen velallinen esimerkiksi salaa todellisen toimintansa, erehdyttää tahallisesti tai kätkee omaisuuttaan velkojien vahingoksi.

Selvitysyksikön työmetodeista ei anneta tarkempia kuvauksia julkiseen esitykseen ulosoton ja yhteiskunnan edun vuoksi. Tästä syystä opinnäytetyön julkisessa versiossa on vain yleiskuvaus ryhmän toiminnasta. Selvitysyksikkö noudattaa tarkasti salassapitosäännöksiä ja viranomaisten välisiä tiedonluovutusrajoituksia. Toiminnassa noudatetaan myös Oikeusministeriön sisäisiä tietoturvaohjeita, jotka ohjeistavat arkaluontoista ja yksilöivää tietoa sisältävien dokumenttien asinmukaiseen käsittelyyn, säilyttämiseen ja tuhoamiseen.

Selvitysyksikön tehtävänä on tuottaa lisäarvoa ulosoton perintään. Lisäarvo syntyy siitä, että selvitysyksikön toimistosihteerit osaavat jotain sellaista mitä ulosotossa ei välttämättä ole ennen osattu. Sela kouluttaa itseään jatkuvasti ja monipuolisesti, omistaa ja rakentaa selvitystoiminnassa tarvittavia verkostoja ja ylläpitää niitä sekä toimii yhdistävänä tekijänä niin velallisryppäissä kuin viranomaisyhteistoiminnassakin. Ryhmän toimeksiantojen kohteeksi valikoituvat velalliset ja asiat, joiden selvittäminen on vaativampaa kuin normaalisti. Toiminnalla tavoitellaan tasapuolisempaa ja oikeudenmukaisempaa kohtelua sekä velallisille että velkojille.

8.1 Sela-ryhmä

Sela-ryhmässä on mukana yhteensä kuusi toimistosihteeriä Länsi-Uudenmaan ulosottoviraston eri toimipaikoista. Espoosta kolme, Lohjalta kaksi sekä Raaseporista yksi toimistohenkilö, sekä tarkastaja. Toimistosihteerit tekevät tiivistä yhteistyötä kihlakunnanulosottomiesten sekä voutien kanssa.

Perintätehtäviä hoitavien toimistosihteereiden tehtävänä on tietojen hankkiminen velallisista sekä tiedon analysointi ja yhdistely selvittelyaineistoksi. Usein suurvelallisilla on useita eri yrityksiä sekä omissa että läheisen nimissä, samoin myös omaisuus on kätkeyty erilaisten järjestelyiden taakse. Ulosotossa kihlakunnanulosottomiesten vastuualueet jakautuvat kirjainjaon eli rooteleiden mukaan. Esimerkiksi ulosottomiehen, jonka kirjainluokka on KIU-NEO, vastuualueeseen kuuluvat kaikki yksityisvelalliset joiden sukunimi alkaa kyseisen kirjainluokan sisään sijoittuvalla kirjaimella sekä yritykset omilla nimillään. Koska velallisjako kihlakunnanulosottomiesten kesken menee rooteleittain, usein velallinen itse kuuluu eri ulosottomiehen asiakkaaksi ja kuin yritys. Tällaisissa tapauksissa asiantuntevan toimistosihteerin apu on hyvin ratkaisevassa asemassa kokonaisselvitystä laadittaessa.

Vaativan perinnän selvitystehtäviä hoitavan toimistosihteerin työ edellyttää aktiivista kykyä ja ammattitaitoa hankkia itsenäisesti eri lähteistä tietoa ja ymmärtää niiden merkitys asian käsittelyssä, koska on kyettävä tuottamaan oma-aloitteisesti informaatiota velallisen ja siihen liittyvien sidosryhmien omistuksista, taloudellisista yhteyksistä sekä taustoista sekä laatimaan selkeä raportti kaikesta selvitetystä tiedosta. Työn menestyksellinen hoitaminen vaatii myös ajan tasalla olevaa yleistietoa, mielikuvitusta, uteliaisuutta ja ihmissuhdetaitoja sekä laintuntemusta. Myös lainsäädäntö sekä yksityisyys tulee aina ottaa huomioon.

8.2 Toiminnan tulos

Sela-työryhmä on osoittautunut toimivaksi ja tarpeelliseksi. Ryhmä on motivoitunut, innostunut ja kokee työnsä mielenkiintoiseksi ja haastavaksi. Yhteistyö yhteistyöverkostojen kanssa sujuu mutkattomasti ja toiminnan osoittauduttua hyödylliseksi myös oman henkilöstön, kansliahenkilökunnan sekä kihlakunnanulosottomiesten, alkuaikojen epäilevä asenne ryhmän hyödyllisyyttä kohtaan on muuttunut myönteiseksi.

Toiminnalla on myös havaittu olevan yhteiskunnallisia vaikutuksia. Velalliset ovat alkaneet maksaa velkojaan pois, kun selvitysyksikkö on tutkinnan tuloksena löytänyt kätkeytyä omaisuutta. Tieto toiminnasta on levinnyt velallisiinpiireihin, mikä lisää ulosoton uskottavuutta sekä voi vaikuttaa muidenkin velallisten haluun alkaa selvittää velkojaan ja tätä kautta yleiseen maksumoraaliin. Suuri yhteiskunnallinen merkitys on sillä, että velallisia ja velkojia saadaan toiminnalla kohdeltua tasapuolisemmin ja oikeudenmukaisemmin, mikä luo ja ylläpitää yhteiskuntarauhaa. Myös velkojat ovat olleet tyytyväisiä ryhmän toimintaan ja tuloksiin. Sekä velkojilla että velallisilla on oikeus saada tasapuolista kohtelua lain edessä (Toimintakertomus, 2007; Seinäjoki 2009-materiaali).

9 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Perinnän tuki ja vaativan selvitystyön merkitys ulosotossa on kasvanut 2000-luvulla huomattavasti. Erityisesti ulosottokaaren voimaantulo vuonna 2008 mahdollisti vaativaa selvitystyötä tekevän ryhmän perustamisen. Uuteen ulosottokaareen otettiin säädös, jonka mukaan kihlakunnanvouti saa tarvittaessa määrätä kihlakunnanulosottomiehelle kuuluvia täytäntöönpanotehtäviä myös muulle alaiselleen virkamiehelle, mikäli virkamies täyttää ulosottomiehen kelpoisuusvaatimukset (UK 1:8). Lisäksi erilaisten tietorekisterien sekä pankkitiedustelujen tekeminen melkein reaaliajassa on tuonut valtavasti mahdollisuuksia selvitysyksikön toimintaan.

Vaikka suurin osa ulosottoon perintään tulevista tapauksista päätyvät ainoastaan normaaliperintään, on vaativan perinnän tuloksilla suuri merkitys. Laadukkaan selvitystyön tuloksena voidaan saada perityksi huomattavasti suurempia suorituksia, kuin mitä keskimääräinen normaaliperinnän velallinen tuottaa. Usein erilaisiin koinotekoisiiin järjestelyihin ryhdytään, kun on kyse isommista summista, jotka halutaan pitää velkojien ulottumattomissa. Selvitysyksikön työn merkitys korostuu rahallisen tuloksen lisäksi myös ajan käytössä. Selvityksen kohteeksi valikoituvat tapaukset, jotka ovat vaativia selvittää eli vievät myös huomattavasti enemmän aikaa, kuin normaaliperinnän tapaukset. Tämän vuoksi ryhmän työn tarve korostuu, koska selvitystyö vaatii paljon aikaa ja paneutumista. Koko ulosoton perintä toimii tuloksellisesti ja aikataulussa, kun kihlakunnanulosottomiehet hoitavat normaaliperintää ja vaativissa tapauksissa saavat korvaamatonta apua selvitysyksiköltä.

9.1 Kehitysehdotukset

Selvitystyötä tekevien toimistosihteereiden palkka määräytyy Oikeuslaitoksen yleisen virkaehtosopimuksen mukaan. Selvitysyksikköläisten vaatavuustaso on korkeampi kuin muiden ulosoton toimistosihteereiden, joten heidän palkkansa on hieman lähtötasoa korkeampi. Tulevaisuudessa oikeushallinto ja koko valtio joutuvat tekemään muutoksia palkkausjärjestelmissään, jotta ne pysyisivät haluttuina työnantajina ja mukana koko työntekijäkilpailussa. Palkkausjärjestelmää tulisi kehittää niin, että tulevaisuudessa myös asiantuntijuudesta maksettaisiin parempaa palkkaa, ei pelkästään esimiehenä olemisesta. Tällöin selvitystyötä tekevän toimistosihteerin palkkaus saataisiin enemmän vastaamaan työn haastellisuutta ja vastuullisuutta. Selvitystyön toiminnan onnistumisen ja hyvän tuloksen kannalta henkilöstön motivaatio on ensiarvoisen tärkeätä.

Myös selvitysyksikön työvälineitä tulisi kehittää. Ulosoton omiin tietojärjestelmiin saatavat uudistukset yhtenäistäisivät ja selkiyttäisivät tehtyjä selvityksiä sekä tietojen hallinnointia ja raportointia. Selvitysyksikön tavoitteena on päästä tilanteeseen, jossa perintä ja vaativan perinnän selvitystyö tapahtuisi enimmäkseen etupainotteisesti. Tähän ei voida päästä, mikäli siihen ei ole tarvittavia työvälineitä.

Ulosottotoimessa on kokeiltu erilaisia toimintamalleja hoitaa perinnän tuki ja vaativa perintä. Länsi-Uudenmaan ulosottovirastossa perintää tukevan selvitystyön toteutuksessa ollaan onnistuttu erittäin hyvin ja toimivasti. Henkilöstö on motivoitunut työhönsä ja kouluttautuu ahkerasti syventääkseen ammattitaitoaan. Ammattitaitoinen henkilökunta ja asianmukaiset työvälineet ovat ehdoton edellytys laadukkaaseen selvitystyöhön.

Työvälineiden kehittämisen lisäksi perinnän tukitoimien raportointia tulisi kehittää. Oikeanlainen tiedonhallinta ja raportointi mahdollistaisi sen, että tieto on aina saatavilla, kun sitä tarvitaan ja siellä missä sitä tarvitaan. Raportoitu tieto olisi oikeellista ja ristiriidatonta, kun tiedot määriteltäisiin ja tulkittaisiin samalla tavalla kunnollisilla työvälineillä sekä yhtenäisesti. Tällöin tietoja voitaisiin vertailla luotettavasti toisiinsa ja yhdistellä moniin eri tilanteisiin ja tapauksiin. Tällä hetkellä ongelmana saattaa olla samojen tietojen tulkinnan ristiriitaisuus sekä tietojen yhdisteleminen esimerkiksi useamman selvityksen tai yhden velallisen tietojen kesken. Yhtenäinen raportointijärjestelmä mahdollistaisi tiedon jakamisen organisaatioiden rajojen yli eli eri piirien kesken. Onnistunut raportointi takaisi sen, että päätöksenteon perustana olevat tiedot ovat vertailtavia, ymmärrettäviä sekä luotettavia.

Eri ulosottojärjestöjen tulisi järjestää valtakunnallisia päiviä, joissa jaettaisiin tietoa omista toimintamalleista hoitaa perinnän tukea ja vaativan perinnän selvitystehtäviä. Tällaisten tapahtumien järjestämisellä voitaisiin tehostaa perinnän tukitehtävien onnistumista sekä yhtenäistää ulosoton toimintamalleja. Eri piirien toimintamallit ja selvityskäytännöt saattavat poiketa huomattavastikin toisistaan, joten tiedon jakaminen on ensiarvoisen tärkeää. Eri perinnän tuen ryhmien lisäksi tietoa tulisi jakaa oman viraston sisällä toimistohenkilöstön sekä kihlakunnanulosottomiesten kesken. Kun koko henkilöstö tietää mitä, miten ja miksi ryhmä tekee selvitystyötä, voi heidänkin tiedoistaan olla arvokas apu. Jokainen selvitys etenee aina askel askeleelta eteenpäin eri tietoja yhdistäen, olemattomaltakin tuntuva tieto voi olla ratkaisevassa asemassa selvityksen onnistumisessa.

9.2 Ammatillinen kasvu

Oman oppimiseni kannalta opinnäytetyö on ollut todella tarpeellinen. Koin työn tekemisen mielekkääksi mielenkiintoisen ja tärkeän aiheen lisäksi oman ammattini vuoksi. Toimistosihteerin työni ulosottovirastossa on antanut minulle opinnäytetyöhön käytännön tietoa ja on ollut todella mielenkiintoista perehtyä teoreettisella tasolla lakeihin ja asetuksiin, lain esitöihin sekä tuomioistuinten ennakköpäätöksiin, jotka koskevat omaa työtäni. Opinnäytetyön ansioista olen ymmärtänyt, kuinka suuri merkitys uskottavalla ja onnistuneella ulosotolla on koko yhteiskuntaan.

Case-esimerkit ovat auttaneet minua käsittelemään ja ymmärtämään hyvin vaikeitakin asioita. Esimerkkitapaukset ovat auttaneet havaitsemaan asioiden merkityksen toisiinsa aivan eri tavalla kuin vain lukemalla aiheeseen liittyvää tekstiä, koska ne tuovat kyseessä olevan tiedon lähemmäksi reaali maailmaa.

LÄHTEET

Kirjat ja vastaavat painetut julkaisut

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi Valtakunnanvoudinvirastosta, ulosottokaaren eräiden säännösten voimaantulosta ja ulosottokaaren muuttamisesta 46/2009.

Kukkonen, R. 16/2007. Keinotekoisista varallisuusjärjestelyistä ulosotossa ja velallisen rikoksissa. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.

Laki valtakunnanvoudinvirastosta 519/2009.

Leppänen, T. & Linna, T. 2007. Ulosmittaus ja myynti. Helsinki: Talentum.

Leppänen, T. & Linna, T. 2003. Ulosottomenettely. Helsinki: Talentum.

Linna, T. 2008. Ulosottokaaren pääkohdat. Helsinki: Talentum.

Töyrylä, H. (toim.) 2006. Ulosottolaki II. Ulosmittaus ja realisointi, säädökset ja hallituksen esitys. Vantaa: WSOY.

Ulosottokaari 15.6.2007/705.

Artikkelit

Oikeusministeriö, 19.10.2005. Oikeusministeriön hallinnonalalla tuottavuuden lisäämiseen pyritään monin toimenpitein. <http://www.om.fi/oikeuspalsta/Haku/1145624670289>

Puusaari, H. 2007. Ulosotossa etsitään parhaita käytäntöjä. Ohoi 4/2007, 26-28. Oikeusministeriö.

Sähköiset lähteet

Laki24.fi 2009. Maksujen peräyttäminen konkurssipesään. Viitattu 30.8.2009. <http://www.laki24.fi/ulkove-takaisinsaanti-konkurssipesa.html>

Laki24.fi 2009. Omaisuuden palauttaminen tai arvon korvaaminen. Viitattu 30.8.2009. <http://www.laki24.fi/ulkove-takaisinsaanti-omaisuudenpalauttaminen.html>

Lääninhallitus 2009. Lääninhallitusten tehtävät. Viitattu 5.9.2009. <http://www.laanhallitus.fi/lh/home.nsf/pages/C5BF72897B0B7274C2256C64004ECECF>

Oikeuslaitos 2009. Ulosotto. Viitattu 15.9.2009. <http://www.oikeus.fi/4312.htm>

Oikeusministeriö 2009:3. Tilastot kertyvät...Tilastot kertovat. Oikeushallintotilastoja vuodelta 2008. Ulosottotoimi. Viitattu 13.9.2009. <http://www.om.fi/text/Etusivu/Julkaisut/Toimintajahallinto/Toiminnanjahallinnonarkisto/Toimintajahallinto2009/1232607595494>

Suomen Kuluttajaliitto 2009. Maksuhäiriömerkintä. Viitattu 19.8.2009. <http://www.kuluttajaliitto.fi/index.phtml?s=266>

Julkaisemattomat lähteet

Seinäjoki 12.3.2009 -materiaali 2009. Länsi-Uudenmaan ulosottovirasto. Espoo.

Kivinen, R. 2008. Selan toimintakertomus 2007. Länsi-Uudenmaan ulosottovirasto. Espoo.

Kivinen, R. 2007. Selan esitys. Länsi-Uudenmaan ulosottovirasto. Espoo.

Susi, P. & Syrjänen, R. 2008. Sela-esittely. Länsi-Uudenmaan ulosottovirasto. Espoo.

Tehtäväkuva 2008. Länsi-Uudenmaan ulosottovirasto. Espoo.